

КЛАСИЧНИЙ ПРИВАТНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СІРКО АННА ЮРІЇВНА

УДК 005.334:339.137

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ**

08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Запоріжжя – 2024

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Університеті митної справи та фінансів, м. Дніпро.

Науковий керівник –

доктор економічних наук, професор
Жацько Костянтин Степанович,
Університет митної справи та фінансів,
завідувач кафедри підприємництва
та економіки підприємства.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
Шапошников Костянтин Сергійович,
Державна наукова установа «Інститут
модернізації змісту освіти» МОН України,
начальник відділу науково-дослідної роботи
та атестації наукових кадрів;

доктор економічних наук, професор,
академік Національної академії наук
вищої освіти України
Череп Алла Василівна,
Запорізький національний університет,
завідувач кафедри фінансів, банківської справи
та страхування.

Захист відбудеться «18» квітня 2024 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 17.127.01 у Класичному приватному університеті за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 124.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Класичного приватного університету за адресою: 69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б, ауд. 114.

Автореферат розіслано «16» березня 2024 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. І. Трохимець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. В умовах світової ринкової економіки, глобалізації ринків серед підприємств спостерігається гостра конкуренція. У цей час одним із важливих чинників їх успішної діяльності стає забезпечення власної конкурентоспроможності. Це один із головних показників, що використовують для аналізу стабільності, стійкості та результативності діяльності підприємства в умовах ринкової конкуренції. Завдання забезпечення конкурентоспроможності підприємства стає одним із фундаментальних, що продиктовано сучасною глобальною ринковою економікою.

Водночас вплив чинників нестабільного економічного середовища та внутрішні чинники різного характеру зумовлюють створення кризових ситуацій. Значна кількість підприємств щорічно припиняють свою діяльність, тому що не можуть адаптуватися до змін цього середовища, розробити стратегію розвитку, оцінити можливі ризики та нівелювати їх. Антикризове управління має бути невід'ємною частиною управлінської стратегії підприємства, щоб уникнути загроз настання кризи та забезпечити його конкурентоспроможність. Відсутність практичного досвіду українських підприємств функціонувати в нестабільному економічному середовищі вимагає, у свою чергу, розробки науково-методичних рекомендацій щодо вирішення проблем забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах антикризового управління.

Дослідження теоретико-методичних основ та практичних проблем забезпечення конкурентоспроможності підприємств висвітлено в працях таких зарубіжних та українських учених, як: В. Я. Амбросов, Я. Б. Базилук, Я. В. Белінська, І. І. Вініченко, А. П. Гайдуцький, Т. І. Гончарук, Н. В. Дацій, Р. А. Джонсон, О. І. Драган, К. С. Жадько, Я. А. Жаліло, Т. О. Загорна, А. О. Касич, Л. С. Кобиляцький, Н. Г. Метеленко, Т. Г. Маренич, А. С. Олійник, В. А. Павлова, Б. Й. Пасхавер, І. О. Піддубний, М. Ю. Портер, К. К. Прахалад, П. Т. Саблук, С. Я. Салига, А. Г. Семенов, І. В. Смолін, М. В. Тарасюк, Хамел Гарі, О. О. Хіленко, А. В. Череп, К. С. Шапошников, Н. М. Шмиголь, О. Г. Янковий та ін.

Широкий спектр проблем управління підприємствами, включаючи антикризове управління, розглядають вітчизняні вчені: У. Я. Андрусів, В. М. Багацький, Л. В. Балабанова, В. О. Василенко, О. Л. Гальцова, В. В. Коваленко, Т. П. Кулик, Л. О. Лігоненко, С. К. Рамазанов, О. П. Степаненко, О. О. Терещенко, Л. А. Тимашова, В. В. Холод, А. Д. Чернявський, З. Є. Шершньова та ін.

Методичні аспекти діагностики стану підприємства в системі антикризового управління розкрили у власних працях Г. М. Азаренкова, Х. С. Баранівська, О. О. Гетьман, Н. М. Євдокимова, К. С. Жадько, В. І. Жовнір, А. В. Кірієнко, Д. І. Коваленко, О. В. Корецький, Т. Д. Косова, Д. І. Легостаєв, І. П. Мойсеєнко, Н. О. Сагалакова, Н. А. Стельмащук, С. І. Шкарабан, С. І. Ярошук та ін.

Проте, незважаючи на значну кількість теоретичних та практичних досліджень, проведених українськими й зарубіжними вченими, проблема розробки ефективних технологій та моделей антикризового управління, як і раніше, є однією з найбільш суттєвих через появу факторів невизначеності

нової якості й впливу на діяльність підприємства, включаючи синтез технологічних, геополітичних, економічних, соціальних та інших складників зовнішнього середовища, що підтверджує актуальність роботи й визначає її мету та завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено в межах науково-дослідної роботи кафедри підприємництва та економіки підприємства Університету митної справи та фінансів: «Соціально-економічний та інноваційний розвиток діяльності підприємств і підприємництва» (номер державної реєстрації 0122U000215; прикладна; 01.01.2022 – 31.12.2024); «Маркетинг і організація малого та середнього бізнесу в умовах сталого розвитку» (номер державної реєстрації 0119U100007; прикладна; 01.01.2019 – 31.12.2021); «Теоретичні та практичні аспекти функціонування малого та середнього бізнесу промислового регіону» (номер державної реєстрації 0116V003917; прикладна; 01.01.2016 – 31.12.2018); кафедри фінансів, банківської справи та страхування Дніпровського державного аграрно-економічного університету «Фінанси, банківська система та страхування в умовах комплексного розвитку сільських територій» (державний реєстраційний номер 0119U001573; 2019–2023 рр.).

Мета й завдання дослідження. *Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад та розробка науково-методичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах антикризового управління.*

Досягнення поставленої мети вимагає вирішення таких *завдань*:

- удосконалити концептуальний підхід до забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах кризи на основі формування конкурентних переваг агропромислового підприємства;
- визначити методичні підходи до формування системи антикризового управління підприємством з метою забезпечення його конкурентоспроможності;
- структурувати елементи методики визначення перспективних стратегічних зон розвитку конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства на основі багатокритеріального аналізу;
- обґрунтувати науково-методичні підходи до формування конкурентної стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємств під час кризи;
- окреслити сучасні теорії та підходи до проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємства;
- розкрити зміст та особливості формування конкурентних переваг у системі факторів впливу на рівень забезпеченості конкурентоспроможності підприємства;
- визначити тенденції розвитку на аграрному ринку України та у світі й надати пропозиції щодо покращення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі синергетичного підходу;
- розробити послідовні етапи процесу антикризового управління з метою забезпечення конкурентоспроможності агропромислових підприємств.

Об'єкт дослідження – процес забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах антикризового управління.

Предмет дослідження – сукупність теоретико-методичних та практичних аспектів щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах антикризового управління.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети та вирішення відповідних завдань використано такий арсенал загальнонаукових і спеціальних методів та підходів: аналізу і синтезу, порівняння, індукції і дедукції – для дослідження понятійного апарату; абстрактно-логічний – для постановки мети й завдань дисертації; аналітико-монографічний – для опрацювання літературних джерел з окресленої проблематики; порівняльного аналізу – для вивчення тенденцій розвитку аграрного ринку України та світу, оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств; прийняття рішень – для оцінювання конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі багатокритеріального аналізу; системний підхід – для розробки відповідних концептуальних підходів; графічний спосіб – для наочного відображення окремих результатів дослідження. Обробку даних здійснено з використанням пакету EXCEL для Windows.

Теоретико-методичною основою дослідження є наукові положення, відображені у фундаментальних працях провідних зарубіжних та українських учених, які розглядали конкурентоспроможність підприємства, теорії загального та стратегічного менеджменту, теорію антикризового управління, діагностики підприємства.

Інформаційно-нормативною базою дослідження є чинні законодавчі й нормативно-правові акти, концепції та програми галузевого й регіонального розвитку, офіційні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, економічні огляди, матеріали наукових публікацій, доповідей та семінарів, інформаційні ресурси інтернету, дані статистичної й фінансової звітності підприємств та інші науково-методичні й аналітичні матеріали.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці науково-методичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах антикризового управління. Основні положення дисертації, що мають наукову новизну і виносяться на захист, полягають у такому:

удосконалено:

– концептуальний підхід до забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах кризи, що, на відміну від існуючих, передбачає послідовну структурування конкурентних переваг підприємства з урахуванням особливостей кризового середовища й антикризового інструментарію, який забезпечує мінімізацію впливу кризи на діяльність підприємства та включає теоретичну, методичну й практичну складові обґрунтування стратегічних напрямів формування та розвитку ключових потенційних можливостей підприємства, реалізації механізму розвитку ключових здібностей персоналу, оптимізації інноваційного потенціалу агропромислового підприємства;

– методичні підходи до формування рівнів і базових компонентів системи антикризового управління підприємством, функціонування якої, на відміну від існуючих, здійснюється на основі рамкового стандарту формування та реалізації стратегії антикризового управління підприємством; включає механізм самооцінки (для визначення зрілості підприємства та його стратегічних можливостей сталого розвитку), який орієнтований на забезпечення безперервності генерації підприємством фінансових потоків і

його сталий розвиток в умовах мінливості факторів внутрішнього та зовнішнього середовища;

– структурування елементів методики визначення перспективних стратегічних зон розвитку конкурентоспроможності аграрного підприємства на основі багатокритеріального аналізу, що, на відміну від існуючих, включає використання інтегрованого підходу до аналізу факторів конкурентоспроможності аграрного підприємства; матричного підходу до визначення перспективних стратегічних зон розвитку; методу аналізу ієрархій для визначення пріоритетів розвитку та врахування особливостей кожного сільськогосподарського підприємства при визначенні його стратегічних альтернатив розвитку;

– науково-методичні підходи до забезпечення конкурентоспроможності підприємств під час кризи, що, на відміну від існуючих, передбачають поєднання стратегій і логічне розуміння унікальних викликів, які створює кризове середовище; інвестиції в інновації та дослідження й розробки; формування стійких міцних відносин із зацікавленими сторонами; зосередження уваги на фінансовому управлінні; пріоритетність добробуту та залученості працівників; моніторинг планів антикризового управління;

набули подальшого розвитку:

– теоретичні підходи до уточнення сутності таких понять: «антикризове управління» як сукупності взаємопов'язаних елементів (принципів, форм, методів, інструментів, методичного забезпечення), яка зорієнтована на моніторинг ефективності бізнес-процесів, що відбуваються на підприємстві, за встановленими ключовими показниками, на оцінювання відповідності їх значень встановленим стандартам та вжиття заходів щодо коригування стратегії з метою забезпечення безперервності генерації фінансових потоків підприємством та їхньої сталої, позитивної динаміки; «забезпеченість конкурентоспроможності» як процесу, що являє собою структуровану сукупність дій, спрямованих на створення умов, які сприяють сталому перебігу економічних процесів; реалізацію затверджених планів, програм, проектів; запобігання збоєм, порушенню законів, нормативних установок, договірних умов та досягнення конкурентних переваг підприємств;

– класифікаційні ознаки конкурентних переваг підприємства, що надало можливість обґрунтувати їхню спрямованість крізь призму ключових здібностей створення високої споживчої цінності, що, зрештою, створює унікальність підприємства в конкурентному середовищі та забезпечує йому перевагу перед конкурентами, і класифікація чинників впливу на ринкову конкурентоспроможність аграрних підприємств, яка, на відміну від існуючих, враховує галузеві особливості, ринкові умови, організаційно-управлінські аспекти, економічні аспекти (при класифікації чинників впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств необхідно враховувати їх взаємозв'язок та взаємодію);

– інструментарій забезпечення ринкової конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі синергетичного підходу, який враховує сильні сторони та ресурси зацікавлених сторін; спроможність до довгострокового успіху сільськогосподарського підприємства, здатності виявляти й використовувати внутрішні резерви розвитку підприємства, покращувати якість продукції та послуг, забезпечувати стаке зростання й прибутковість на аграрному ринку України та світу;

– послідовність за змістовність етапів процесу антикризового управління, за умов реалізації яких процес управління розглянуто з урахуванням взаємозалежності елементної, організаційної та функціональної підсистем управління й рівнів змін у контексті системного взаємозв'язку та цілісності компонентів менеджменту (виробничої, фінансової, маркетингової й кадрової діяльності) агропромислових підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що концептуальні та теоретико-методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методик і рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах антикризового управління. Найбільш суттєву практичну цінність мають такі науково-прикладні розробки та рекомендації: структуризація елементів методики визначення перспективних стратегічних зон розвитку конкурентоспроможності аграрного підприємства на основі багатокритеріального аналізу; класифікаційні ознаки конкурентних переваг підприємства; інструментарій забезпечення ринкової конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі синергетичного підходу.

Наукові результати дослідження розвивають наукові засади практичної діяльності, пов'язаної із забезпеченням конкурентоспроможності підприємств в умовах антикризового управління (довідка № 1567-1/22 від 07.06.2022 ПП «Мир» Магдалинівського району Дніпропетровської області; довідка № 381-2-22 від 22.07.2022 ФГ «КОВАЛЬЧУК» Дніпровського району Дніпропетровської області; довідка № 11/75-15 від 28.09.2022 ФГ «КАТРУСЯ 54» Царичанського району Дніпропетровської області; довідка № 1100/12/033 від 30.01.2023 Департаменту освіти і науки Дніпровської обласної державної адміністрації; довідка № 25 від 16.02.2023 ТОВ АФ «Рассвет» Новомосковського району Дніпропетровської області; довідка № 13.20-27 від 27.03.2023 Університету митної справи та фінансів).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати дослідження, одержані авторкою особисто, у сукупності розв'язують важливу наукову проблему, пов'язану із забезпеченням конкурентоспроможності підприємств в умовах антикризового управління. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані ті ідеї й положення, що отримані особисто здобувачкою.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дослідження оприлюднено на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: «Інноваційний менеджмент природного агровиробництва в Україні» (м. Дніпро, 2016 р.), «Scientific discussion» (Чеська Республіка, 2018 р.), «Фінанси, банківська система та страхування в Україні: стан, проблеми та перспективи розвитку в кризовій економіці» (м. Дніпро, 2019 р.), «Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи» (м. Дніпро, 2019 р.), «Dynamics of the development of world science» (Канада, 2019 р.), «Scientific achievements of modern society» (м. Ліверпуль, Великобританія, 2020 р.), «Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи» (м. Дніпро, 2020 р.), «Research and development results» (Греція, 2021 р.), «Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору: перспективи та реалії» (м. Дніпро, 2023 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 27 наукових праць загальним обсягом 6,4 авт. арк., з яких: 7 статей у наукових фахових виданнях

України (з них 4 у співавторстві) – 1,3 авт. арк., 1 стаття у виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази даних Web of Science, – 0,2 авт. арк., 15 матеріалів конференцій – 1,5 авт. арк., 4 розділи в колективних монографіях, які додатково відображають результати дисертації, – 3,4 авт. арк.

Обсяг і структура дисертаційної роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (317 найменувань на 31 сторінці), 14 додатків. Основний текст викладено на 174 сторінки. Дисертація містить 19 таблиць, 11 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито сутність та стан розробленості питання; обґрунтовано актуальність обраної теми; визначено мету й завдання дослідження, його наукову новизну; встановлено практичну цінність одержаних результатів; наведено дані щодо апробації результатів дослідження та їх опублікування.

У **першому розділі** – *«Теоретико-методичні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах антикризового управління»* – окреслено сучасні теорії та підходи до вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємства; розкрито зміст та особливості формування конкурентних переваг у системі факторів впливу на рівень забезпеченості конкурентоспроможності підприємства; визначено методичні підходи до формування системи антикризового управління підприємством з метою забезпечення його конкурентоспроможності.

Обґрунтовано, що забезпеченість конкурентоспроможності підприємства – це структурована сукупність дій, спрямованих на створення умов, які сприяють сталому перебігу економічних процесів; реалізацію затверджених планів, програм, проєктів; запобігання збоєм, порушенню законів, нормативних установок, договірних умов та досягнення конкурентних переваг. У сучасних умовах фундаментом виживання та безперервного розвитку підприємства в умовах жорсткої конкуренції є формування конкурентних переваг.

Виявлено та оцінено основні фактори впливу на рівень забезпеченості конкурентоспроможності підприємства, що забезпечують його конкурентні переваги. Зазначено, що фактори конкурентних переваг поділяють за критерієм їх стійкості: 1) фактори, що забезпечують стійкі конкурентні переваги, – керовані, важко імітовані конкурентами параметри внутрішнього середовища підприємства, розвиток яких забезпечує випуск нового, унікального продукту з новими споживчими властивостями; 2) фактори тимчасової конкурентної переваги – легко імітовані конкурентами чи «випадкові», сприятливі параметри внутрішнього середовища для розвитку підприємства. Перетворення факторів тимчасової конкурентної переваги на невід’ємні атрибути тривалого стратегічного успіху підприємства відбувається на основі складної взаємодії факторів, що забезпечують стійкі конкурентні переваги (ключові компетенції). На рис. 1 подано комплексний підхід до визначення основних факторів впливу на рівень конкурентоспроможності підприємства.

Рис. 1. Комплексний підхід до визначення основних факторів впливу на рівень конкурентоспроможності підприємства (власна розробка автора)

Визначено, що рамковий стандарт формування та реалізації системи антикризового управління має базуватися на принципах бенчмаркінгу та корпоративної соціальної відповідальності, при цьому ключову роль у забезпеченні ефективного стратегування підприємства відіграють професійні (стратегічні) компетенції суб'єктів стратегічного управління, що зумовлює необхідність їхнього розвитку та забезпечення відповідності вимогам професійних стандартів і включає механізм самооцінки, який орієнтований на забезпечення безперервності генерації підприємством фінансових потоків та його сталий розвиток в умовах мінливості факторів внутрішнього й зовнішнього середовища.

У другому розділі – «Тенденції розвитку та оцінка рівня забезпеченості конкурентоспроможності підприємства в умовах антикризового управління» – визначено тенденції розвитку аграрного ринку України та світу, надано пропозиції щодо покращення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі синергетичного підходу; запропоновано концептуальний підхід до забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах кризи на основі формування конкурентних переваг підприємства.

Подано класифікацію чинників впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств, яка враховує галузеві особливості, ринкові умови, організаційно-управлінські аспекти, економічні аспекти (при класифікації чинників впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств необхідно брати до уваги їх взаємозв'язок та взаємодію) (рис. 2).

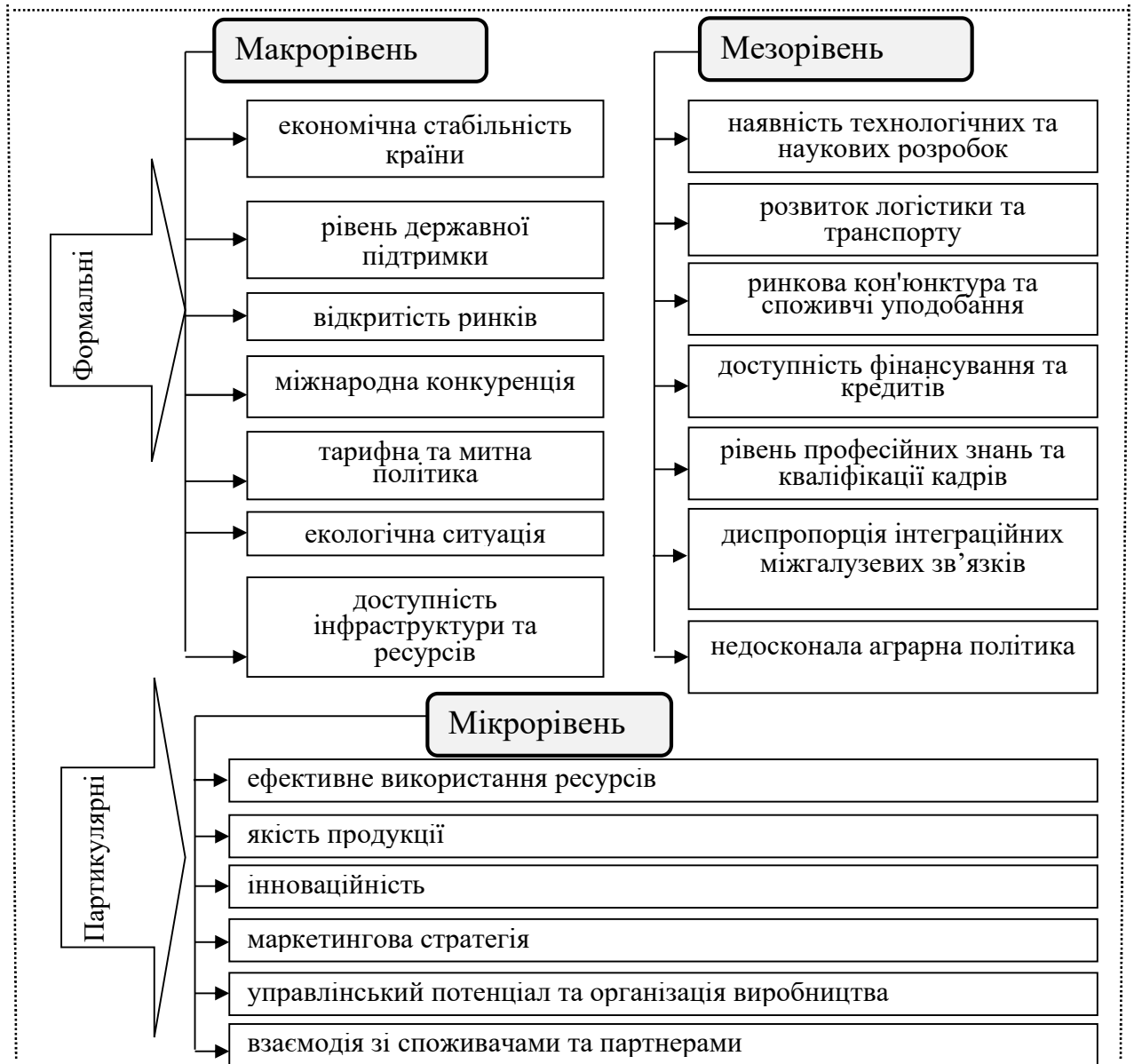

Рис. 2. Чинники впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств
(власна розробка автора)

Запропоновано ключові фактори управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств, що допомагає зорієнтуватися в головних напрямках діяльності, визначити пріоритети та оптимізувати процеси управління (рис. 3). Ключові фактори управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств – це інструмент аналізу та планування стратегій їх розвитку. Крім того, вони допомагають виявити проблемні зони та ризики, що можуть вплинути на конкурентоспроможність підприємства, з урахуванням специфіки конкретного підприємства та його галузі.

Рис. 3. Ключові фактори управління конкурентоспроможністю аграрних підприємств (власна розробка автора)

Надано пропозиції щодо покращення конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі синергетичного підходу, який використовує сильні сторони та ресурси зацікавлених сторін: сільськогосподарські підприємства можуть підвищити свою конкурентоспроможність і досягти довгострокового успіху, а також виявляти та використовувати внутрішні резерви розвитку, покращувати якість продукції й послуг, забезпечувати стале зростання та прибутковість.

Встановлено, що основою стійких конкурентних переваг підприємства є сфери його ключових компетенцій, що формуються, виходячи з його здатності використовувати наявні ресурси, створюючи додаткову споживчу цінність (рис. 4).

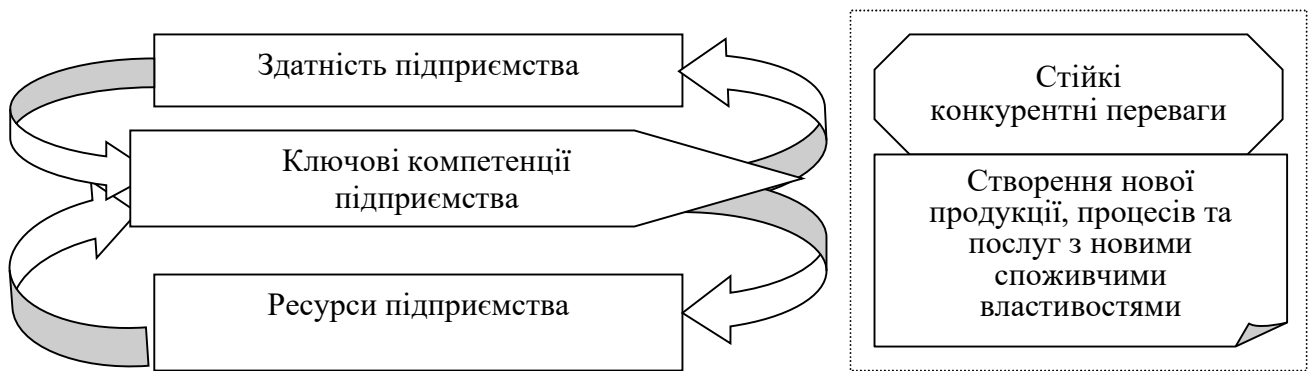

Рис. 4. Стійкі конкурентні переваги згідно з ресурсною теорією
(авторська розробка)

Наголошено, що конкурентні переваги підприємств необхідно розглядати як здатність створювати більш високу та впізнану споживчу цінність порівняно з конкурентами, що виникає завдяки динаміці ключових здібностей підприємств, характеризується унікальністю в конкурентному середовищі й забезпечує зростання економічних показників і його конкурентоспроможності. Концепція забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах кризи передбачає послідовну структурування конкурентних переваг підприємства з урахуванням особливостей кризового середовища та антикризового інструментарію, який дає змогу мінімізувати вплив кризи на його діяльність і включає теоретичну, методичну й практичну складові обґрунтування стратегічних напрямів формування та розвитку ключових потенційних можливостей підприємства, реалізації механізму розвитку ключових здібностей персоналу, оптимізації інноваційного потенціалу агропромислового підприємства.

У **третьому розділі** – «*Напрями забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах антикризового управління*» – визначено науково-методичні підходи до формування конкурентної стратегії забезпечення конкурентоспроможності підприємств під час кризи; обґрунтовано основні етапи процесу антикризового управління з метою забезпечення конкурентоспроможності підприємства; запропоновано елементи методики визначення перспективних стратегічних зон розвитку конкурентоспроможності аграрного підприємства на основі багатокритеріального аналізу.

Аргументовано, що забезпечення конкурентоспроможності підприємств під час кризи передбачає поєднання стратегій, що включають глибоке розуміння унікальних викликів, які створює кризове середовище, інвестиції в інновації та дослідження, побудову й підтримку міцних відносин із зацікавленими сторонами, надання пріоритету добробуту та залученості працівників, а також регулярний перегляд й оцінювання планів антикризового управління (рис. 5).

Підкреслено, що процес антикризового управління повинен здійснюватися на безперервній основі. Цей підхід дає змогу передбачити чи пом'якшити кризу, а не боротися з її наслідками, що в ситуації високої мінливості чинників довкілля менш ефективно. Антикризове управління визначається можливістю використання механізмів у таких підсистемах діяльності підприємства: кадровій, фінансовій, виробничій та маркетинговій, – які допоможуть підприємству з мінімальними витратами вийти з кризової ситуації.

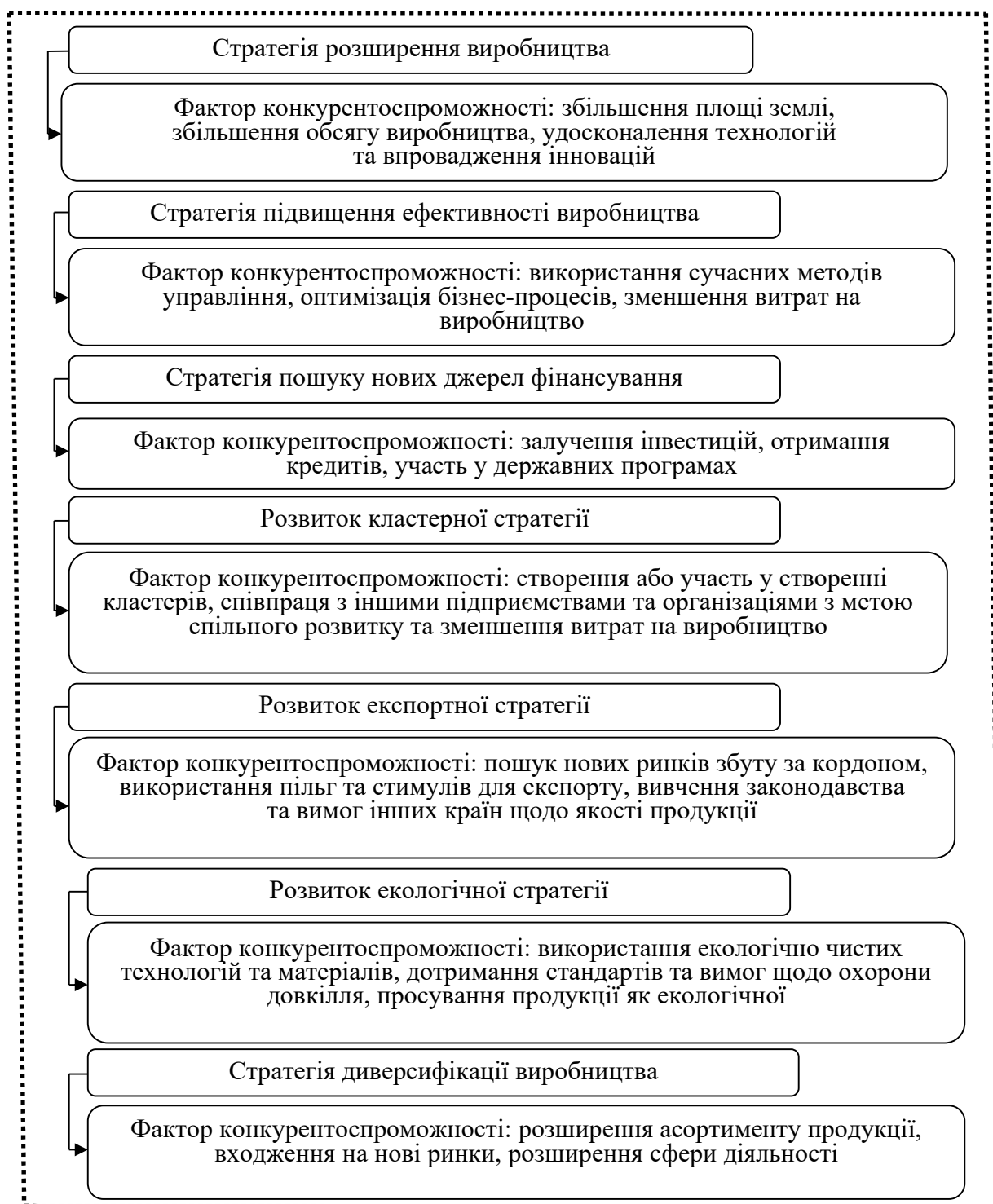

Рис. 5. Спектр можливих і прийнятних стратегій підвищення конкурентоспроможності підприємства в умовах кризи
(власна розробка автора)

Взаємозв'язок антикризових заходів та типів криз відображено в табл. 1.

Запропоновано й обґрунтовано послідовність та змістовність етапів процесу антикризового управління, за умов реалізації яких процес управління розглядається з урахуванням взаємозалежності елементної, організаційної та функціональної підсистем управління й рівнів змін у контексті системного взаємозв'язку та цілісності компонентів менеджменту (виробничої, фінансової, маркетингової й кадрової діяльності) агропромислових підприємств.

Антикризові заходи та їх зв'язок із типами криз*

Типи криз	Антикризові заходи
Регулярні – дають початок новому циклу, під час якого економіка послідовно проходить чотири фази та готує базу для подальших криз. Вони охоплюють усі сфери економіки, досягаючи великої глибини та тривалості	Наступні заходи – стратегічні та тактичні управлінські рішення щодо подолання глибокої кризи, що передбачають проведення серйозних структурних змін на підприємстві, коли використання інших заходів уже малоефективне
Періодичні – кризи, що повторюються з певною закономірністю	Запобіжні заходи – тактичні та стратегічні управлінські рішення, що дають змогу знизити ризик можливої неплатоспроможності в майбутньому
Нерегулярні – не дають початку новому циклу, а переривають на деякий час перебіг фази піднесення або пожвавлення. Вони менш глибокі та тривалі порівняно з періодичними й зазвичай мають локальний характер	Екстрені заходи – оперативні заходи, створені для швидкого відновлення платоспроможності за умов уже виниклої кризової ситуації

*Власна розробка автора.

Наголошено, що виявлення ризиків втрати конкурентоспроможності аграрного підприємства ґрунтується на аналізі причинно-наслідкових зв'язків між факторами інвестиційно-інноваційного забезпечення сільськогосподарських підприємств та дає змогу виокремити ринкові та неринкові підприємницькі ризики, використовуючи при цьому економічні показники.

Кореляційно-регресійні рівняння показують певні відмінності в напрямках підвищення ефективності конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств різних груп. Побудовані моделі характеризують процеси ризику втрати конкурентоспроможності для кожної з груп аграрних підприємств (табл. 2).

Таблиця 2

Моделі, які пояснюють залежність результативних показників від ризиків втрати конкурентоспроможності аграрних підприємств

Підприємства	Рівняння регресії	Коефіцієнт детермінації
Групування за величиною прибутку на 1 га сільськогосподарських угідь	1 група $Y_1=3,7542X_1+0,27469X_2+2,21375X_3-1,34781X_4-2,13286X_5$	$R^2 = 62,3\%$
	2 група $Y_1=4,09187X_1-1,23467X_2+1,10934X_3-0,71483X_4+4,02371X_5$	$R^2 = 78,2\%$
	3 група $Y_1=6,17837X_1-3,90143X_2+0,27184X_3-0,45691X_4+3,87126X_5$	$R^2 = 87,3\%$

Наведені коефіцієнти детермінації R^2 для економетричних моделей показують, що зміна величини інвестицій на 100 га сільськогосподарських угідь залежить від зміни пояснювальних змінних на 62,3%, 78,2% та 87,3%.

Рівняння зв'язку відображає залежність суми інвестицій на 100 га сільськогосподарських угідь від п'яти різних факторів для досліджуваних аграрних підприємств трьох різних груп. З'ясовано, що в першій групі сільськогосподарських підприємств основні засоби є зношеними та

неефективно використовуються, тому впровадження інновацій і збільшення інвестицій може позитивно вплинути на грошові надходження підприємства. Сільськогосподарським підприємствам цієї групи варто зосередитись на інноваціях в основні виробничі засоби та на збільшенні інвестицій. Економетричне моделювання чітко показує, що сільськогосподарські підприємства другої та третьої груп повинні контролювати величину простроченої кредиторської заборгованості, рівень зносу основних засобів на кінець року та величину ліквідних активів.

Вивчено вплив інвестицій на економічну ефективність та конкурентоспроможність підприємств (табл. 3). Зі зростанням величини інвестицій обсяг упровадження інновацій у матеріальній і нематеріальній формах підвищується швидше, що збільшує економічну ефективність та конкурентоспроможність агропромислового виробництва. Це явище можна спостерігати під час порівняння різних груп господарств з різними середніми величинами інвестицій. Зокрема, група з вищими інвестиціями в два рази перевищує групу з нижчими інвестиціями за обсягом упроваджених інновацій, що свідчить про те, що підприємства, які використовують інвестиції для інноваційного розвитку, можуть активно впроваджувати нові рішення за рахунок інших джерел фінансування. Крім того, вищі інвестиції пов'язані з вищою врожайністю, меншою собівартістю та меншою трудомісткістю.

Таблиця 3

**Оцінка інвестиційних можливостей для досягнення
максимального фінансового результату
на сільськогосподарських підприємствах Дніпропетровської області**

Показники	Групи підприємств за величиною прибутку на 1 га с.-г. угідь, тис. грн			У середньому по сукупності
	Збиток	Від 0,1 до 4	Більше ніж 4	
Кількість підприємств у групі, од.	29	30	41	100
Грошові надходження 1 середньорічного працівника, тис. грн:				
– фактичне значення	83,13	181,27	189,64	151,35
– розрахункове значення	113,44	162,69	141,51	139,21
Коефіцієнт використання можливостей	0,73	1,11	1,34	1,06

Запропоновано елементи методики визначення перспективних стратегічних зон розвитку конкурентоспроможності аграрного підприємства на основі багатокритеріального аналізу, яка містить ряд науково-новаторських елементів, що роблять її унікальною та високоефективною, зокрема:

1) використання інтегрованого підходу до аналізу факторів конкурентоспроможності аграрного підприємства. Ця методика враховує не лише внутрішні, а й зовнішні чинники, які впливають на ефективність діяльності підприємства;

2) використання матричного підходу до визначення перспективних стратегічних зон розвитку. Цей елемент передбачає використання SWOT-аналізу для виявлення внутрішніх переваг та недоліків підприємства, а також аналізу макроекономічного середовища для з'ясування можливостей та загроз. На основі

отриманих даних формується матриця, яка дає змогу визначити перспективні стратегічні зони розвитку;

3) використання методу аналізу ієрархій для визначення пріоритетів розвитку. Цей елемент полягає у використанні методу, який дає змогу виявити відносну важливість різних факторів і зон розвитку. Цей аналіз допомагає встановити найбільш пріоритетні зони для розвитку та вирішення проблем. Загалом використання цієї методики дає змогу підприємствам аграрного сектору ефективно вирішувати проблеми конкуренції на ринку й розвиватися.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено вирішення важливого наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці науково-методичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах антикризового управління. Отримані в процесі дослідження результати дають змогу сформулювати такі висновки:

1. Окреслено сучасні теорії та підходи до вирішення проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємства шляхом уточнення сутності понять: «забезпеченість конкурентоспроможності підприємства» як структурованої сукупності дій, спрямованих на створення умов, які сприяють сталому перебігу економічних процесів; реалізацію затверджених планів, програм, проєктів; запобігання збоям, порушенню законів, нормативних установок, договірних умов та досягнення конкурентних переваг підприємств; «антикризове управління» як сукупності взаємопов'язаних елементів (принципів, форм, методів, інструментів, методичного забезпечення), яка зорієнтована на моніторинг ефективності бізнес-процесів, що відбуваються на підприємстві, за ключовими показниками, оцінювання відповідності їх значень встановленим стандартам та вжиття заходів щодо коригування стратегії з метою забезпечення безперервності генерації фінансових потоків підприємством і їхньої сталої позитивної динаміки.

2. Визначено методичні підходи до формування рівнів і базових компонентів системи антикризового управління підприємством, функціонування якої, на відміну від існуючих, здійснюється на основі рамкового стандарту формування та реалізація стратегій антикризового управління, включаючи механізм самооцінки (визначення зрілості досліджуваних підприємств та її стратегічних можливостей для сталого розвитку), з акцентом на забезпечення безперервності та сталого розвитку потоків капіталу підприємства, що генеруються в особі зміни факторів внутрішнього та зовнішнього середовища у разі.

3. Розкрито зміст та особливості класифікаційних ознак конкурентних переваг підприємства, що надало можливість обґрунтувати їхню спрямованість крізь призму ключових здібностей створення високої споживчої цінності, що, зрештою, створює унікальність підприємства в конкурентному середовищі та забезпечує йому перевагу перед конкурентами, подано класифікацію чинників впливу на ринкову конкурентоспроможність аграрних підприємств, яка, на відміну від існуючих, враховує галузеві особливості, ринкові умови, організаційно-управлінські аспекти, економічні аспекти (при класифікації чинників впливу на конкурентоспроможність аграрних підприємств необхідно враховувати їх взаємозв'язок та взаємодію). Визначено тенденції розвитку конкурентоспроможності підприємств на аграрному ринку України та світу.

Встановлено, що Україна є одним з найбільших виробників сільськогосподарської продукції в Європі. На сільське господарство припадає значна частина ВВП України, за різними оцінками, від 10% до понад 20%. За даними Світового банку, у 2021 р. на сільське господарство припадало 13,6% ВВП України. Надано пропозиції щодо застосування інструментарію забезпечення ринкової конкурентоспроможності аграрних підприємств на основі синергетичного підходу, який враховує сильні сторони та ресурси зацікавлених сторін; спроможність до довгострокового успіху сільськогосподарського підприємства, здатності виявляти й використовувати внутрішні резерви розвитку підприємства, покращувати якість продукції та послуг, забезпечувати стале зростання й прибутковість на аграрному ринку України та світу.

4. Запропоновано концептуальний підхід до забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах кризи, що, на відміну від існуючих, передбачає послідовну структурування конкурентних переваг підприємства з урахуванням особливостей кризового середовища та антикризового інструментарію, який забезпечує мінімізацію впливу кризи на діяльність підприємства та включає теоретичну, методичну й практичну складові обґрунтування стратегічних напрямів формування та розвитку ключових потенційних можливостей підприємства, реалізації механізму розвитку ключових здібностей персоналу, оптимізації інноваційного потенціалу агропромислового підприємства.

5. Обґрунтовано науково-методичні підходи до забезпечення конкурентоспроможності підприємств під час кризи, що, на відміну від існуючих, передбачає поєднання стратегій і включає логічне розуміння унікальних викликів, які створює кризове середовище; інвестиції в інновації та дослідження й розробки; формування стійких міцних відносин із зацікавленими сторонами; зосередження уваги на фінансовому управлінні; пріоритетність добробуту й залученості працівників; моніторинг планів антикризового управління.

6. Розроблено послідовність та змістовність етапів процесу антикризового управління, за умов реалізації яких процес управління розглядається з урахуванням взаємозалежності елементної, організаційної та функціональної підсистем управління й рівнів змін у контексті системного взаємозв'язку та цілісності компонентів менеджменту (виробничої, фінансової, маркетингової й кадрової діяльності) агропромислових підприємств.

7. Побудовано моделі, які характеризують процеси ризику втрати конкурентоспроможності для кожної з груп аграрних підприємств. Рівняння зв'язку відображає залежність суми інвестицій на 100 га сільськогосподарських угідь від п'яти різних факторів для досліджуваних аграрних підприємств трьох різних груп, який підтверджує, що в першій групі основні засоби є зношеними та неефективно використовуються, тому впровадження інновацій і збільшення інвестицій може позитивно вплинути на їх грошові надходження. Сільськогосподарським підприємствам цієї групи варто зосередитись на інноваціях в основні виробничі засоби та на збільшенні інвестицій. Економетричне моделювання чітко показує, що досліджувані підприємства другої та третьої груп ведуть контроль за величиною простроченої кредиторської заборгованості, рівнем зносу основних фондів на кінець року й величиною ліквідних активів. Вивчено вплив інвестицій на економічну ефективність та конкурентоспроможність підприємств. Зі зростанням величини інвестицій обсяг впровадження інновацій у матеріальній та

нематеріальній формах підвищується швидше, що збільшує економічну ефективність і конкурентоспроможність агропромислового виробництва. Це явище можна спостерігати під час порівняння різних груп господарств з різними середніми величинами інвестицій.

8. Структуровано елементи методики визначення перспективних стратегічних зон розвитку конкурентоспроможності аграрного підприємства на основі багатокритеріального аналізу, що, на відміну від існуючих, включає такі складові: використання інтегрованого підходу до аналізу факторів конкурентоспроможності аграрного підприємства; використання матричного підходу до визначення перспективних стратегічних зон розвитку; використання методу аналізу ієрархій для визначення пріоритетів розвитку; урахування особливостей кожного сільськогосподарського підприємства при визначенні його стратегічних альтернатив розвитку. Загалом застосування цієї методики дає змогу підприємствам аграрного сектору ефективно вирішувати проблеми конкуренції на ринку та розвиватися на перспективу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у виданнях, які включено до переліку наукових фахових видань України

1. Сірко А. Ю. Сутність та визначення поняття економічного розвитку підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 14. С. 541–544. (0,2 д. а.)
2. Сірко А. Ю. Теоретико-методологічний підхід до аналізу фінансової стійкості підприємства. *Науковий вісник. Серія: «Економіка і менеджмент»*. 2017. Вип. 27 (2). С. 134–138. (0,3 д. а.)
3. Сірко А. Ю. Методичний підхід до розробки аналізу системи збуту продукції. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28 (2). С. 16–18. (0,2 д. а.)
4. Жадько К. С., **Сірко А. Ю.** Діагностика стану господарської діяльності суб'єкта господарювання. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2018. Вип. 1 (60). С. 50–56. (особистий внесок авторки: визначено послідовність діагностичних етапів стану господарської діяльності підприємств, 0,2 д. а./0,4 д. а.)
5. Бровко Л. І., **Сірко А. Ю.**, Крюкова Г. В. Економічна сутність антикризового управління підприємством. *Modern Economics*. 2019. № 15. С. 36–40. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V15\(2019\)-05](https://doi.org/10.31521/modecon.V15(2019)-05). (особистий внесок авторки: визначено напрями, які сприяють конкурентоспроможності підприємств в умовах кризи, запропоновано механізм антикризового управління, 0,1 д. а./0,3 д. а.)
6. Демчук Н. І., **Сірко А. Ю.**, Рондова М. А. Теоретико-методичні підходи щодо формування ефективної системи антикризового управління. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 3 (71). С. 199–205. (особистий внесок авторки: обґрунтовано організаційно-економічні заходи щодо формування ефективної системи антикризового управління, 0,1 д. а./ 0,3 д. а.)
7. Якубенко Ю. Л., **Сірко А. Ю.** Сутність кризових явищ в Україні та напрями їх вирішення. *Агросвіт*. 2021. Вип. 24. С. 39–45. (особистий внесок авторки: сформовано класифікацію кризових явищ в Україні, 0,2 д. а./0,4 д. а.)

**Стаття у виданні, включеному до міжнародної
наукометричної бази даних Web of Science**

8. Khalatur S., Kriuchko L., **Sirko A.** World experience adaptation of anti-crisis management of enterprises in the conditions of national economy's transformation. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6 (3). P. 171–182. (Web of Science). (особистий внесок авторки: запропоновано заходи забезпечення антикризового управління підприємствами, 0,2 д. а./0,58 д. а.)

Розділи в колективних монографіях

9. Жадько К. С., Падерін І. Д., Міщенко Д. А., **Сірко А. Ю.** Малий і середній бізнес як чинники формування доходів домогосподарств у країні. *Організація виробничої та маркетингової діяльності малого і середнього бізнесу*: монографія / Університет митної справи та фінансів. Дніпро, 2019. С. 78–85. (особистий внесок авторки: сформовано чинники доходів домогосподарств завдяки малому та середньому бізнесу, 0,6 д. а./13,44 д. а.)

10. Сірко А. Ю. Теоретико-методологічні особливості організацій фінансів малих підприємств. *Обліково-аналітичне, фінансове та інформаційне забезпечення в системі управління аграрним сектором економіки: теорія і практика*: монографія / за заг. ред. Г. Є. Павлової та Л. М. Васильєвої. Дніпро : АРТ Синтез-Т, 2020. С. 215–225. (особистий внесок авторки: визначено основні особливості організації фінансів малих підприємств, 0,5 д. а./17,1 д. а.)

11. Макаренко Ю. П., **Сірко А. Ю.** Фінансовий результат діяльності банку: правові аспекти визначення. *Сучасні реалії фінансово-економічного розвитку регіонів, галузей підприємств, бізнесу*: монографія / за ред. Л. М. Савчук, Л. М. Бандоріної. Дніпро : Пороги, 2020. С. 333–344. (особистий внесок авторки: розглянуто оцінювання фінансових результатів банку, 0,7 д. а./30,24 д. а.)

12. Sirko A. Diagnostics of the financial state of agrarian enterprise is in the conditions of crisis. Section 3. Financial policy and mechanism of its implementation in the system of ensuring sustainable development of agribusiness entities. *Accounting and financial, information and language and communication support for the sustainable development of the agricultural sector: scientific, methodological and practical principles*: a collective monograph / ed. by H. Pavlova and L. Vasilieva. Dnipro : Standard, 2023. P. 209–229. (особистий внесок авторки: запропоновано діагностику фінансового стану підприємства, 1,6 д. а./16,8 д. а.)

Матеріали конференцій

13. Сірко А. Ю. Економічний аналіз як складник системи управління підприємством. *Світова торгівля і захист національних інтересів в умовах глобалізації: правове, соціально-економічне та інформаційне забезпечення*: у 2 т. Дніпропетровськ : Університет митної справи та фінансів, 2016. Т. 1. С. 159. (0,1 д. а.)

14. Сірко А. Ю. Актуальність аналізу зовнішнього і внутрішнього середовища суб'єктів господарювання. *International Scientific Conference The Modern Trends in the Development of Business Social Responsibility*: Conference Proceedings, May 19th, 2017. Lisbon, Portugal : Baltija Publishing, 2017. P. 212–215. (0,1 д. а.)

15. Сірко А. Ю. Методика аналізу фінансової стійкості підприємства. *International Scientific Conference Anti-Crisis Management: State, Region, Enterprise*: Conference Proceedings, Part, November 17th, 2017. Le Mans, France : Baltija Publishing, 2017. P. 17. (0,13 д. а.)

16. Сірко А. Ю. Зовнішнє і внутрішнє середовище суб'єктів господарювання: актуальність аналізу. *Scientific discussion*. Praha, Czech Republic, 2018. Vol 1. № 23 / 22.10.2018. P. 67–71. (0,12 д. а.)

17. Сірко А. Ю. Сутність поняття конкурентоспроможність. *Економічний механізм управління інноваціями: методологія та практика*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 21 квітня 2018 р.). Львів: ЛЕФ, 2018. С. 87. (0,13 д. а.)

18. Сірко А. Ю., Крюкова Г. В., Рондова М. А. Інвестиційна привабливість галузі сільського господарства України. *International Forum: Problems and Scientific Solutions*: Scientific Collection «InterConf» № 1 (34) with the Proceedings of the 6th International Scientific and Practical Conference (November 6–8, 2020). Melbourne, Australia: CSIRO Publishing House, 2020. P. 137–140. (особистий внесок авторки: охарактеризовано стратегію для покращення інвестиційної привабливості сільського господарства України, 0,03 д. а./0,1 д. а.)

19. Сірко А. Ю. Суть, мета та завдання антикризового управління підприємством. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи*: матеріали науково-практичної конференції (12–15 берез. 2019 р. м. Дніпро). Дніпро: Стандарт, 2019. С. 40–41. (0,13 д. а.)

20. Сірко А. Ю., Крюкова Г. В., Рондова М. А. Сутність економічної стратегії розвитку підприємства. *DYNAMICS OF THE DEVELOPMENT OF WORLD SCIENCE*: Abstracts of IV International Scientific and Practical Conference (Vancouver, Canada, 18–20 December 2019). Vancouver, 2019. P. 396–402. (особистий внесок авторки: охарактеризовано стратегічне позиціонування як джерело конкурентоспроможності підприємства, 0,1 д. а./0,2 д. а.)

21. Сірко А. Ю., Крюкова Г. В., Рондова М. А. Фінансовий контроль у підвищенні ефективності бюджетного процесу в Україні. *SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF MODERN SOCIETY*: VIII Міжнародна науково-практична конференція (1–3 квітня 2020 р. в м. Ліверпуль, Великобританія). Ліверпуль, 2020. С. 750–756. (особистий внесок авторки: розглянуто та оцінено бюджетні процеси країни, 0,1 д. а./0,2 д. а.)

22. Бровко Л., Сірко А., Хасанова Г. Податок на доходи фізичних осіб. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи*: тези доповідей науково-практичної конференції 25.02–28.02.2020 р. Дніпро: Стандарт (ПП Бойко В. В.), 2020. С. 44–45. (особистий внесок авторки: розглянуто методи нарахування податків на доходи фізичних осіб, 0,03 д. а./0,13 д. а.)

23. Бровко Л., Сірко А., Соколова Л. Державний бюджет України. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи*: тези доповідей науково-практичної конференції (25.02–28.02.2020 р., Дніпро). Дніпро: Стандарт (ПП Бойко В. В.), 2020. С. 48–49. (особистий внесок авторки: розглянуто основні моменти складання бюджету країни, 0,1 д. а./0,2 д. а.)

24. Бровко Л., Сірко А., Жучик М. Бюджетний дефіцит. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи*: тези доповідей науково-практичної конференції (25.02–28.02.2020 р., Дніпро). Дніпро: Стандарт (ПП Бойко В. В.), 2020. С. 59–60. (особистий внесок авторки: визначено основні дефіцити в бюджеті країни, 0,1 д. а./0,2 д. а.)

25. Сірко А. Ю. Механізми фінансування малих підприємств. *Аграрна наука XXI століття: реалії та перспективи* : матеріали науково-практичної конференції 25.02–28.02.2020. Дніпро, 2020. С. 44–45. (0,12 д. а.)

26. Сірко А. Ю. Причини виникнення фінансових кризових явищ в економіці держави і варіанти антикризового управління. *Research and development results : XVIII international scientific and practical conference* (April 06–09, 2021). Athes, Greec, 2021. P. 50–55. DOI: 10.46299. ISG.2021.I.XVIII. (0,11 д. а.)

27. Сірко А. Ю. Внутрішні джерела фінансування підприємств. *Обліково-фінансове, інформаційне та мовно-комунікаційне забезпечення сталого розвитку аграрного сектору: перспективи та реалії* : науково-практична конференція (28–31 березня 2023 р.). Дніпро : Стандарт, 2023. С. 113–115. (0,1 д. а.)

АНОТАЦІЯ

Сірко А. Ю. Забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах антикризового управління. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємством (за видами економічної діяльності). – Класичний приватний університет, Запоріжжя, 2024.

У дисертації наведено вирішення важливого наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці науково-методичних і практичних рекомендацій щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах антикризового управління. Отримані наукові результати сприятимуть розвитку наукових засад практичної діяльності, пов'язаної із забезпеченням конкурентоспроможності підприємств в умовах антикризового управління.

У науковому дослідженні окреслено сучасні теорії та підходи до проблеми забезпечення конкурентоспроможності. Встановлено, що особливості формування конкурентних переваг у системі факторів впливу на рівень забезпеченості конкурентоспроможності підприємства виявляються крізь призму критеріїв класифікації видів конкурентних переваг підприємства.

Визначено методичні підходи до рівнів і базових компонентів системи антикризового управління підприємством, функціонування якої, на відміну від існуючих, здійснюється на основі рамкового стандарту формування та реалізації стратегії антикризового управління підприємства; включає механізм самооцінки, орієнтований на забезпечення безперервності генерації підприємством фінансових потоків і його сталий розвиток в умовах мінливості факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Запропоновано концептуальний підхід до забезпечення конкурентоспроможності підприємств в умовах кризи, що, на відміну від існуючих, передбачає послідовну структуризацію конкурентних переваг підприємства з урахуванням особливостей кризового середовища та антикризового інструментарію, який дає змогу мінімізувати вплив кризи на діяльність підприємства.

Найбільшу практичну цінність мають науково-прикладні розробки та рекомендації щодо забезпечення конкурентоспроможності підприємств під час кризи; визначення етапів процесу антикризового управління; побудовані моделі, які характеризують процеси ризику втрати конкурентоспроможності для кожної з груп

аграрних підприємств; елементи методики визначення перспективних стратегічних зон розвитку конкурентоспроможності аграрного підприємства на основі багатокритеріального аналізу.

Ключові слова: антикризове управління, забезпечення, конкурентна стратегія, конкурентні переваги, конкурентоспроможність, криза, підприємство.

SUMMARY

Sirko A. Y. Ensuring the competitiveness of enterprises in the conditions of crisis management. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for the degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 08.00.04 – Economics and Enterprise Management (by type of economic activity). – Classical Private University, Zaporizhzhia, 2024.

The dissertation presents a solution to an important scientific task, which is to substantiate the theoretical foundations and develop scientific, methodological and practical recommendations for ensuring the competitiveness of enterprises in the context of crisis management. The obtained scientific results will contribute to the development of the scientific basis for practical activities related to ensuring the competitiveness of enterprises in the context of crisis management.

The research outlines modern theories and approaches to the problem of ensuring competitiveness. It is established that the peculiarities of the formation of competitive advantages in the system of factors influencing the level of competitiveness of an enterprise are manifested through the prism of criteria for classifying the types of competitive advantages of an enterprise.

Methodical approaches to the levels and basic components of the enterprise crisis management system have been determined, the functioning of which, unlike the existing crisis management systems, is carried out on the basis of a framework standard for the formation and implementation of the enterprise crisis management strategy, including self-assessment, focused on ensuring the continuity of the enterprise's generation of financial flows and its sustainable development in the face of changing factors of the internal and external environment.

A conceptual approach to ensuring the competitiveness of enterprises in a crisis is proposed, which, unlike the existing ones, provides for a consistent structuring of the competitive advantages of an enterprise, taking into account the peculiarities of the crisis environment and the anti-crisis instrumentarium, which ensures minimization of the impact of the crisis on the enterprise.

The following scientific and applied developments and recommendations have the most significant practical value: to ensure the competitiveness of enterprises during a crisis; to determine the stages of the crisis management process; to build models that characterize the processes of risk of losing competitiveness for each group of agricultural enterprises; elements of the methodology for determining promising strategic areas for the development of competitiveness of an agricultural enterprise based on a multi-criteria analysis.

Key words: crisis management, provision, competitive strategy, competitive advantages, competitiveness, crisis, enterprise.

СІРКО АННА ЮРІЇВНА

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ**

08.00.04 – економіка та управління підприємством
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Підписано до друку 14.03.2024.

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times.
Умовн.-друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9. Тираж 150 пр. Зам. № 01-2024АБ.

Видавець та виготовлювач Класичний приватний університет
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70б

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
серія ДК, № 3321 від 25.11.2008